

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

УДК 373.31(09)(477.54/.62) «18/19»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОДНОКЛАСНОЇ ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСЬКОЇ ШКОЛИ ПРИ ХАРКІВСЬКОМУ ЄПАРХІАЛЬНОМУ ЖІНОЧОМУ УЧИЛИЩІ

Т. С. Твердохліб, м. Харків

Автор розкриває особливості діяльності однокласної церковно-приходської школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі. Визначено, що вони стосувались фінансування школи, її навчально-методичної і матеріальної бази, професійного рівня педагогічного персоналу, учнівського контингенту. Значна увага приділяється характеристиці специфіки функціонування початкової школи, яка пов'язана з проходженням педагогічної практики вихованок жіночого духовного училища м. Харкова у ній.

Ключові слова: однокласна церковно-приходська школа, Харківське єпархіальне жіноче училище, професіоналізм учителя, педагогічна практика, навчально-виховний процес.

The features of activity of single-class parish school at Kharkiv diocesan women's school have been revealed in the article. It has been determined that these features concerned financing of schools, teaching and material resources, professional development of teaching staff and student contingent. Much attention has been paid to the specific characteristics of functioning of primary school, as students of Kharkiv women's spiritual school had pedagogical practice in it.

Key words: single-class parish school, Kharkiv diocesan women's school, professionalism of teacher, pedagogical practice, educational process.

Нині в суспільстві простежується зростання інтересу до релігії, християнських моральних цінностей. На фоні цього відбувається трансформація ціннісно-сміслових орієнтирів українців, які прагнуть, щоб уже в початковій школі значна увага приділялась формуванню духовності їхніх дітей. Означена тенденція має вплинути на зміст освітніх реформ уряду, актуалізувати необхідність творчого використання власного історико-педагогічного досвіду. Зокрема, важливим є вивчення особливостей діяльності однокласної церковно-приходської школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі, яка надавала початкову освіту дітям харків'ян.

На існування церковно-приходської школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі звертається увага у дисертації Г. Яковенко та у «Православній енциклопедії Харківщини». Вивчення стану наукової розробки проблеми дає підстави стверджувати, що діяльність цієї початкової школи є недостатньо дослідженою.

У 1886 році почалася, а у 1887 році завершилась реорганізація педагогічної школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі в однокласну церковно-приходську школу і почався новий етап діяльності початкової школи. Реорганізований навчальний заклад мав достатнє, у порівнянні з іншими церковно-приходськими школами, фінансування. До середини 90-х років він утримувався виключно на кошти училища. З 1896-1897 навчального року щорічно Училищна

рада при Св. Синоді асигнувала 500 рублів. На початку 10-х років XX ст. громада міста Харкова також долучилася до утримання означеної школи і щорічно виділяла 300 рублів. Окрім того, в кінці 1900-х – на початку 1910-х років від батьків школярів вимагалось сплачувати за навчання 1 руб щороку. З уведенням інституту попечительства навчальний заклад отримував благодійні внески від попечительки. Наприклад, у 1912-1913 навчальному році благодійний внесок С. Токаревої складав 75 рублів. У той час, як значна частина церковно-приходських шкіл розташовувалась у непристосованих будівлях, навіть у церковних сторожках, для початкової школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі за період з 1886 року до 1917 року двічі змінювали приміщення і покращували умови для навчання дітей. Зокрема, у 1897 р. навчальний заклад отримав нову будову, яка «цілком відповідає і своєму призначенню і рівню зразкової школи. Вона вміщує в собі три великі і високі класні кімнати, кімнату для вчительки, велику приймальню для вихованок училища, які приходять для занять в школі, простору роздягальню для школярів і кімнату для сторожа» [2, с. 71]. Незначна плата за навчання у кінці 1900-х – на початку 1910-х років і відсутність її в інші роки стали причиною того, що початкову освіту в цій початковій школі змогли отримувати діти найбідніших мешканців Харкова. Зокрема тут навчались вихідці з селян, робітників, ремісників, міщан, військовослужбовців.

Особливістю функціонування однокласної церковно-приходської школи при жіночому духовному училищі м. Харкова було забезпечення належного рівня навчально-виховного процесу у школі, адже всі учительки мали педагогічну освіту. Вони всі (Надія Іванівна Попова, Марія Дмитрівна Дмитрієва, Анна Григорівна Ладенкова, Вікторія Іванівна Петрусенко) були ученицями Харківського єпархіального жіночого училища. У другій половині XIX – на початку XX століття в церковно-приходських школах така ситуація не була нормою. Навчанням дітей часто займались люди, які не мали педагогічної освіти. В основному, це були диякони та колишні учні чоловічих духовних училищ. Належній якості навчання дітей в означеній церковно-приходській школі також сприяла робота бібліотеки, яка на 1903-1904 навчальний рік налічувала 1072 томи книг, і педагогічного музею. Останній був створений на початку 1900-х років, у ньому зберігалось «понад 4000 окремих предметів, що мають педагогічне значення» [3, с. 1019-1020].

Своєрідність діяльності початкової школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі зумовлювалась ще тим, що вихованки училища проходили там педагогічну практику. Протягом всього часу функціонування школи практикантки залучались до проведення самостійних уроків, спостережень на заняттях, чергувань. До 1900-1901 навчального року широко використовувалися такі форми організації педагогічної практики, як: допомога вчительці та викладачу закону Божого на уроках, проведення «репетицій» уроків, ведення шкільної документації. З 1900-1901 навчального року учениць зобов'язали вести педагогічні щоденники. «Вихованки 5 і 6 класів вели педагогічні щоденники, які вміщували: зауваження щодо уроків, які вони проводили; спостереження за викладанням своїх подруг; характеристика учнів; витяги з прочитаних ними педагогічних книг і статей; записи керівних вказівок завідувача школи і вчительки та інше, що стосується навчання та виховання» [3, с. 1021]. Педагогічні щоденники були важливим документом, який зберігався в

музеї школи і після випуску вихованок. Учениці 7 педагогічного класу до початку 10-х років XX століття також вели педагогічні щоденники, але зміст їх був бідніший. У них практикантки зазначали зауваження щодо уроків, які вони викладали, спостереження за заняттями, які проводили однокласниці.

З 1900-1901 навчального року до 1907-1908 навчального року в школі практикувались педагогічні консультації: «для практичного керівництва всіх вихованок 6 класу призначалася завідувачем одна година на тиждень» [3, с. 1021]. У цей час завідувач школи проводив так звані «керівні педагогічні бесіди».

У останнє десятиліття діяльності початкової школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі практиканток стали залучати до виховної роботи в школі. Так, у 1908-1909 навчальному році вихованками 7 класу в недільні дні влаштовувалися для учнів читання духовного та історичного змісту з туманними картинками [4, с. 550 -551]. У 1912-1913 навчальному році деякі вихованки 6 і 7 класів організували для учнів 17 лютого 1913 року вокально-літературний ранок, присвячений 300-річчю царювання дома Романових. У 1911-1912 навчальному році «у дні, присвячені пам'яті Ломоносова і патріарха Гермогена, вихованки 7 класу училища вели відповідні читання і бесіди. Деякі вихованки 6 і 7 класів готували учнів школи до вокально-літературного вечора, який було організовано на Масляну. 6 вихованок (2 з 7 і 4 з 6 класів) брали участь як організатори екскурсії учнів у Куряжський монастир» [1, с. 122]. Як бачимо, виховною діяльністю в початковому навчальному закладі займалися далеко не всі учениці училища.

Окрім практиканток, вихованням дітей займався педагогічний колектив школи. Учительки значну увагу приділяли релігійно-моральному та патріотичному вихованню школярів. Наприклад, у звіті школи за 1903-1904 навчальний рік зазначалось, що кожен урок починався і закінчувався молитвою, яку школярі читали по черзі. В усі вихідні та святкові дні учні під наглядом учительки були присутні на богослужінні в церкві. Протягом звітного року для дітей були влаштовані читання з «туманними картинками». Окрім того, під керівництвом учительки, учні здійснили паломницьку мандрівку в Спасів Скит на місце порятунку царської родини у 1888 році [3, с. 1020].

Таким чином, особливостями діяльності однокласної церковно-приходської школи при Харківському єпархіальному жіночому училищі визначено: достатнє матеріальне забезпечення навчального закладу, професіоналізм учителів, функціонування педагогічного музею та бібліотеки у школі, забезпечення належного рівня навчально-виховного процесу, орієнтація на надання початкової освіти дітям з найнижчих прошарків суспільства, використання навчального закладу як майданчика для проходження педагогічної практики вихованками жіночого духовного училища м. Харкова.

Список використаних джерел

1. Отчет о состоянии образцовой одноклассной церковно-приходской школы при Харьковском епархиальном женском училище за 1911-1912 учебный год // Вера и разум. – 1913. – № 7. – С. 117-122.
2. Отчет о состоящей при Харьковском епархиальном женском училище образцовой одноклассной церковно-приходской школе за 1896-1897 учебный год // Вера и разум. – 1898. – №2. – С. 66-72.

3. Отчет о состоящей при Харьковском епархиальном женском училище образцовой одноклассной церковно-приходской школе за 1903-1904 учебный год // Вера и разум. – 1905. – №21. – С. 1018-1021.

4. Отчет о состоящей при Харьковском епархиальном женском училище образцовой одноклассной церковно-приходской школе за 1908-1909 учебный год в учебно-воспитательном отношении // Вера и разум. – 1910. – № 10. – С. 546-551.

УДК:371.671:811.161.2

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

В. І. ТКАЧЕНКО, м. Херсон

Автором розглянуто основні концепції розвитку освіти ХХІ століття. З'ясовано суть поняття «освіта», визначено принципи і завдання сучасної освіти. Обґрунтовано позитивний вплив глобалізаційних змін на освіту через використання інформаційно-комунікаційних технологій, які значно розширюють можливості учнів, позитивно впливають на результати їх навчальних досягнень.

Ключові слова: освіта, глобалізація, громадянин, концепція, культура.

The basic concepts of development of education in the 21st century have been revealed in the article. The essence of the concept “education” has been defined. The principles and objectives of modern education have been determined. The positive impact of globalizational changes on education through using information and communication technologies, which significantly expand students’ possibilities and have positive influence on their learning achievements, has been substantiated.

Key words: education, globalization, citizen, concept, culture.

Освіта є невіддільною складовою розвитку суспільства й однією з головних загальнолюдських цінностей. Упродовж усього існування людства поняття і зміст освіти змінювались, доповнювались відповідно новим вимогам часу. Освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [3, с. 7]. Зміст поняття «освіта» в його суспільно-історичному розвитку вміщує: навчання грамоти, виховання, передачу нових знань, розвиток здібностей, освоєння нових знань, умінь і навичок, долучення до культурних надбань [2, с. 61].

У Законі України «Про освіту» 1991 року зазначено, що «освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави». Стаття 3 цього ж закону визначає, що «громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, місця проживання та інших обставин» [6, с. 3]. Стаття 6 Закону України «Про освіту» визначає основні принципи освіти [6, с. 4]:

- доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;